

ปัญหาการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ในคดีแพ่งและพาณิชย์ของกลุ่มประเทศอาเซียน

บทนำ

นับตั้งแต่ที่อาเซียนมีจุดมุ่งหมายในการขยายความร่วมมือในกลุ่มประเทศสมาชิกเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อย่างแข็งกลืนยิ่งขึ้น โดยจุดมุ่งหมายดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากการประชุมผู้นำสุดยอดครั้งที่ ๙ เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๐๐๓ ซึ่งผู้นำในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนได้มีการลงนามในปฏิญญาบาหลี ครั้งที่ ๒ (Bali Concord II) หรือเรียกว่า “ปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน ฉบับที่ ๒” โดยมีแนวคิดเพื่อก่อตั้ง “ประชาคมอาเซียน” (ASEAN Community) อันประกอบไปด้วย ๓ เสาหลัก ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน และจากการที่อาเซียนมีสถานะที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีลักษณะเป็นสมาคมเปลี่ยนเป็นการรวมตัวของรัฐเพื่อก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศในลักษณะที่เป็นประชาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก่อกำเนิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้นได้ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายทั้งสินค้า บริการ แรงงาน และเงินทุน ได้อย่างเสรียิ่งขึ้น การเคลื่อนย้ายปัจจัยต่าง ๆ อย่างเสรีย่อมส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของข้อพิพาทหรือการฟ้องคดีระหว่างประเทศที่มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว โดยเฉพาะข้อพิพาทที่เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชนที่มีลักษณะระหว่างประเทศ ด้วยเหตุที่นิติสัมพันธ์มีลักษณะเป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือนิติสัมพันธ์ข้ามชาติ จึงทำให้คำพิพากษาซึ่งเป็นผลจากการระงับข้อพิพาทหรือการฟ้องคดีไม่ได้จำกัดผลอยู่แต่เฉพาะภายในประเทศแห่งศาลที่ได้ทำคำพิพากษาอย่างเดิมอีกต่อไป ด้วยสาเหตุเหล่านี้จึงส่งผลให้รัฐมีแนวโน้มที่จะต้องยอมรับการกระทำของรัฐอื่นเหนือจากข้อเท็จจริงหนึ่ง ๆ ที่เข้ามาอยู่ภายใต้เขตอำนาจอธิปไตยของรัฐตนมากยิ่งขึ้น

จากการที่รัฐมีแนวโน้มต้องยอมรับการกระทำของรัฐอื่นนั้นส่งผลเป็นประเด็นปัญหาสืบเนื่องมาจากการขัดกันของอำนาจอธิปไตยของรัฐในทางตุลาการ ซึ่งปกติแล้วคำพิพากษาของรัฐหนึ่งย่อมมีผลและสามารถบังคับได้ภายในรัฐที่ได้มีคำพิพากษาเท่านั้น แต่ด้วยปัจจัยในด้านต่าง ๆ ข้างต้นจึงส่งผลให้คำพิพากษามีอาจจำกัดผลและสภาพบังคับไว้เพียงแต่ในดินแดนของรัฐที่ทำคำพิพากษาได้อีกต่อไป ด้วยเหตุนี้กรณีการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ของกลุ่มประเทศอาเซียน จึงเป็นประเด็นที่ควรได้รับความสนใจเพื่อผลักดันให้เกิดกฎหมายวิธีพิจารณาความเกี่ยวกับคดีแพ่งและพาณิชย์ในลักษณะที่เป็นเอกรูป หรือมีลักษณะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่จะนำมาบังคับใช้ในภูมิภาคนี้อันเป็นไปเพื่อตอบสนองเรื่องการรวมกลุ่มของประเทศอาเซียนซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศระดับภูมิภาคในรูปแบบที่เป็นประชาคมนั่นเอง ซึ่งสาเหตุที่การรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่ดำเนินการเฉพาะคดีความในทางแพ่งและพาณิชย์ โดยมิได้รวมถึงคดีความในทางอาญานั้น เนื่องจากคดีในทางแพ่งและพาณิชย์จะเกี่ยวข้องเฉพาะเรื่องหนี้เงิน รวมถึงการให้กระทำการ งดเว้นกระทำการ หรือส่งมอบทรัพย์สินเท่านั้น แต่มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ดังเช่นการดำเนินคดีความอาญาแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตามแม้การร่วมมือของอาเซียนจะมีลักษณะเป็นประชาคมแล้วแต่เมื่อพิจารณาจากกฎบัตรอาเซียน (Asean Charter) ซึ่งเป็นธรรมนูญก่อตั้งอาเซียนให้มีสถานะเป็นบุคคลในกฎหมายระหว่างประเทศ และเป็นการวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กรนั้นแม้ประเด็นเรื่องความร่วมมือทางกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องวิธีพิจารณาความจะไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในกฎบัตรอาเซียนอย่างชัดเจน ประกอบกับการที่ประเทศในภูมิภาคนี้มีได้

เป็นภาคีของความตกลงเกี่ยวกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในระดับสากลเลยย่อมแสดงให้เห็นว่ารัฐสมาชิกของอาเซียนไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวนี้มากเท่าที่ควรก็ตาม แม้กระนั้นการที่ประชาคมอาเซียนจะมีการผลักดันให้มีความร่วมมือในเรื่องดังกล่าวนี้โดยพิจารณาเปรียบเทียบจากการจัดทำความตกลงขององค์การในระดับภูมิภาค เช่น สหภาพยุโรป สันนิบาตอาหรับ ฯลฯ ก็ย่อมเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการทำให้ประชาคมอาเซียนเป็นองค์กรที่มีกฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน (Harmonization of Law) อันจะก่อให้เกิดเสถียรภาพในภูมิภาคนี้ต่อไป

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ

หลักอรรถศาสตร์

เป็นหลักการที่สืบเนื่องมาจากการที่รัฐต้องการที่จะอำนวยความสะดวกในเรื่องกระบวนการพิจารณาคดีแก่รัฐอธิปไตยอื่นในฐานะที่เป็นสมาชิกสมาคมระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นหลักการที่มีแนวคิดมาจากศาลประเทศอังกฤษในช่วงศตวรรษที่ ๑๗ ที่เกรงว่า หากประเทศอังกฤษไม่ได้รับรองคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ประเทศอื่นก็จะไม่รับรองและบังคับคำพิพากษาของประเทศอังกฤษเช่นกัน

หลักการปฏิบัติต่างตอบแทน

เป็นหลักการที่รัฐที่รับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศคาดหวังให้รัฐของศาลที่ได้ทำคำพิพากษาปฏิบัติเช่นเดียวกันกับตน โดยประเทศทั้งสองหรือหลายประเทศต่างต้องยอมรับบังคับตามคำพิพากษาของกันและกัน ในลักษณะที่เหมือนกันและเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นหลักการที่เริ่มต้นมาจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) แต่ก็เป็นที่ยอมรับในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)

หลักสิทธิที่ได้รับมา

เป็นหลักการที่คำพิพากษาต่างประเทศที่ได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลที่มีเขตอำนาจและมีการพิจารณาโดยชอบ ย่อมก่อให้เกิดสิทธิซึ่งจะได้รับการยอมรับจากศาลของรัฐที่การยอมรับคำพิพากษานั้น ทั้งนี้หลักการนี้ต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศของรัฐที่การยอมรับคำพิพากษานั้น ด้วย

หลักพันธกรณี

เป็นหลักการที่คำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่กำหนดหน้าที่หรือภาระหนี้ให้แก่ตัวจำเลย เป็นพันธะทางกฎหมายที่ศาลประเทศอื่นย่อมมีความผูกพันที่จะบังคับตามหนี้แห่งคำพิพากษานั้นด้วย ซึ่งเป็นหลักการที่มีแนวคิดจากประเทศอังกฤษ ทั้งนี้ จะต้องนำคำพิพากษาของศาลต่างประเทศมาฟ้องขอให้ศาลในอีกประเทศหนึ่งยอมรับและบังคับให้ โดยถือว่าคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นมูลคดีในการเรียกร้องหนี้แห่งคำพิพากษานั้น

ความแตกต่างระหว่างการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

แม้ถ้อยคำของคำว่า การรับรองและการบังคับจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกัน แต่ก็เป็นคนละเรื่องคนละประเด็น โดย “การรับรองคำพิพากษาศาลต่างประเทศ” คือ การที่ศาลแห่งประเทศซึ่งได้รับคำร้องขอใช้อำนาจในทางตุลาการ ยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศซึ่งได้พิจารณาพิพากษาคดี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ศาลแห่งประเทศที่ได้รับคำร้องขอให้รับรองคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ได้ให้การยอมรับผลของคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ซึ่งคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่อาจร้องขอให้รับรองนั้น โดยทั่วไปจะเป็นคำพิพากษาที่ไม่อาจมีการบังคับได้ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องด้วยการรับรองหรือประกาศสถานะหรือความสามารถของบุคคล

ส่วนการบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้น คือ การที่ศาลของประเทศหนึ่งใช้อำนาจทางตุลาการบังคับคดีแก่จำเลยหรือทรัพย์สินของจำเลย ตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ซึ่งอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลที่ได้มีการร้องขอให้มีการบังคับตามคำร้องขอของโจทก์ โดยอาศัยหลักเกณฑ์และวิธีการตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายของศาลแห่งประเทศที่ได้รับคำร้องขอให้มีการบังคับคดี

สภาพปัญหาของการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลในกลุ่มประเทศอาเซียน

เมื่อพิจารณาสภาพปัญหาของการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลในกลุ่มประเทศอาเซียนนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากในปัจจุบันโลกได้ก้าวสู่ยุคแห่งความไร้พรมแดน อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี การสื่อสารและการขนส่ง ประกอบกับการพัฒนาความสัมพันธ์ในทางระหว่างประเทศที่มีแนวโน้มในการประสานความร่วมมือเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ในเชิงลึกยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ การค้า หรือการลงทุน จึงทำให้บุคคลต่าง ๆ มีนิติสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะนิติสัมพันธ์ในลักษณะข้ามชาติ ดังนั้น เมื่อมีกรณีพิพาทหรือมีการฟ้องคดีเกิดขึ้นผลของการระงับข้อพิพาทหรือผลของคำพิพากษาจึงไม่อาจมีผลบังคับใช้ได้เฉพาะแต่ในดินแดนของประเทศแห่งศาลที่ได้ทำคำพิพากษาอีกต่อไป

โดยเมื่อพิจารณาจากความร่วมมือทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในภูมิภาคอาเซียนนั้นจะเห็นได้ว่าความร่วมมือดังกล่าวนี้ยังไม่ได้ได้รับความสนใจจากประเทศในภูมิภาคนี้เท่าใดนัก แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงประเด็นเรื่องการสร้างเสถียรภาพทางกฎหมายของภูมิภาคไว้ตั้งแต่ปี.ศ. ๑๙๖๗ ขณะเริ่มก่อตั้งสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) แล้วก็ตาม และต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๘๖ ซึ่งได้มีการจัดทำความตกลงในระดับรัฐมนตรีอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือทางด้านกฎหมาย สืบเนื่องมาจนถึงปี ค.ศ. ๒๐๐๗ ที่มีการประกาศใช้กฎบัตรอาเซียน (Asean Charter) ประเด็นความร่วมมือทางกฎหมายในภูมิภาคว่าด้วยวิธีพิจารณาความก็ยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้มีการผลักดัน อีกทั้งยังไม่ปรากฏว่าอาเซียนได้มีการจัดทำความตกลงในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในระหว่างประเทศสมาชิกทั้งที่อยู่ในรูปของความตกลงในระดับทวิภาคีหรือในระดับพหุภาคีแต่อย่างใด ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความล่าช้า อาจเกิดจากกรณีดังต่อไปนี้

๑. ปัญหาเรื่องการขัดกันของอำนาจอธิปไตย กล่าวคือ แนวความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยถือว่ารัฐแต่ละรัฐย่อมมีอำนาจที่เด็ดขาดและไม่มีเงื่อนไข สามารถใช้อำนาจของตนได้อย่างบริบูรณ์ไม่ว่าในทางนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ. โดยไม่จำเป็นต้องยอมรับการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐอื่น อันเป็นไปตามหลักความเท่าเทียมกันของรัฐ ซึ่งได้รับรองไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐแต่ละรัฐไม่จำเป็นต้องยอมรับการกระทำของรัฐอื่นในทุกกรณี แต่การที่จะยอมรับการกระทำของรัฐอื่นหรือไม่ย่อมเป็นดุลพินิจของรัฐนั้นๆ ซึ่งโดยปกติรัฐจะกำหนดวิธีการเงื่อนไขและข้อยกเว้นในการยอมรับไว้

๒. ปัญหาความแตกต่างของระบบกฎหมายภายในแต่ละประเทศ กล่าวคือ ประเทศต่างๆ ในอาเซียนต่างได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน เช่น ประเทศบรูไน มาเลเซีย สิงคโปร์ ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ส่วนประเทศอินโดนีเซีย ลาว กัมพูชา เวียดนาม ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ส่วนประเทศไทยนั้นแม้จะมีการรูปแบบการใช้ประมวลกฎหมายอย่างระบบกฎหมาย Civil Law แต่ในทางปฏิบัติของไทยโดยเฉพาะเรื่องของกฎหมายวิธีสบัญญัติหรือกฎหมายวิธีพิจารณาคดีกลับได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมาย Common Law ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากเหตุผลทาง

ประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ ระบบกฎหมายทั้ง ๒ ระบบ มีแนวความคิดในการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศที่แตกต่างกันในบางประเด็น

ความตกลงและบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ

นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเป็นสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ในปี ค.ศ. ๑๙๗๖ จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงสถานะจากสมาคมเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในปี ค.ศ. ๒๐๑๕ นั้น อาเซียนได้มีการรับรองเพื่อสร้างเสถียรภาพทางกฎหมายภายในภูมิภาคนี้ โดยมีการจัดทำความตกลงในระดับรัฐมนตรีอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือทางกฎหมายขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๘๖ (ASEAN Ministerial Understanding on the Organizational Arrangement for Cooperation in the Legal Field ๑๙๘๖) และการประกาศใช้กฎบัตรอาเซียน (ASEAN CHARTER) ในปี ค.ศ. ๒๐๐๗ ซึ่งเป็นกรอบทางกฎหมายของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน แต่นับจนถึงปัจจุบันนี้ยังไม่ได้มีการจัดทำความตกลงเกี่ยวกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในระหว่างประเทศสมาชิกเลยแม้แต่ฉบับเดียว ถึงแม้ว่าจะได้มีการนำเสนอเรื่องนี้ในการประชุมกลุ่มกฎหมาย LAW-ASIA ครั้งที่ ๗ ซึ่งจัดขึ้นที่ประเทศไทย ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ แต่ขาดการประสานความร่วมมือทางกฎหมายอย่างเป็นทางการในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน จึงส่งผลให้ยังไม่มีการจัดทำสนธิสัญญาขึ้นเพื่อเป็นกลไกในทางกฎหมายระหว่างประเทศเข้ามาช่วยในการทำให้เกิดการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลในกลุ่มประเทศอาเซียนในกรณีคดีแพ่งและพาณิชย์

การที่อาเซียนมีลักษณะเช่นนี้จึงมีความแตกต่างจากประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community หรือ EEC หรือเรียกอย่างสั้นได้ว่าประชาคมยุโรป European Community) เป็นอย่างมาก โดย EC มีการจัดทำความตกลงขึ้นเป็นอนุสัญญาที่ประชาคมเศรษฐกิจยุโรปได้ให้การรับรองไว้ คือ อนุสัญญาแห่งกรุงโรม (The Treaty of Rome ๑๙๕๗) โดยมีการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลภายในกลุ่มประเทศสมาชิกไว้อย่างชัดเจน จึงทำให้การประสานความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกในการสร้างกลไกทางกฎหมายเพื่อตอบสนองกับเป้าหมายของประชาคมสามารถทำได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ โดยมีการจัดทำสนธิสัญญาขึ้นหลายฉบับเพื่อแก้ปัญหาความไม่สอดคล้องกันของหลักเกณฑ์และวิธีการในการรับรองและ/หรือบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เช่น

- ความตกลงว่าด้วยการปฏิบัติต่างตอบแทนเพื่อการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาในคดีแพ่งและพาณิชย์ระหว่างประเทศเนเธอร์แลนด์กับประเทศสวีเดน ค.ศ. ๑๙๗๖

- ความตกลงว่าด้วยการปฏิบัติต่างตอบแทนเพื่อการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาในคดีแพ่งและพาณิชย์ระหว่างสหราชอาณาจักรและไอร์แลนด์เหนือกับออสเตรเลีย ค.ศ. ๑๙๙๔

- อนุสัญญากรุงปารีสเซลว่าด้วยเขตอำนาจศาลและการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาในคดีแพ่งและพาณิชย์ ค.ศ. ๑๙๖๘

- อนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ ค.ศ. ๑๙๗๑

- อนุสัญญาว่าด้วยความสมบูรณ์ของคำพิพากษาและคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศภายนอกอาณาเขตในสหรัฐอเมริกา ค.ศ. ๑๙๗๙

ส่วนสหภาพของรัฐสแกนดิเนเวียก็ได้ผลักดันให้เดนมาร์ก นอร์เวย์ ฟินแลนด์ สวีเดน และไอซ์แลนด์ มีการจัดทำอนุสัญญาแห่งกรุงโคเปนเฮเกนลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๗๒ ว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำ

พิพากษา ภูมิภาคนี้จึงเป็นภูมิภาคที่มีเสถียรภาพในทางกฎหมายให้แก่ชีวิตระหว่างประเทศของเอกชนตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑

โดยในกลุ่มประเทศฝั่งเอเชียก็มีการร่วมมือกันของกลุ่มประเทศสันนิบาตอาหรับซึ่งมีการจัดทำอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศขึ้นหลายฉบับ เช่น The Convention on the Enforcement of Judgment ๑๙๕๒ (The Arab League Convention) , Convention of Judicial Co-operation ๑๙๘๓ (The Riyadh Convention), Convention on the Enforcement of Judgments, Dispute and Judicial Summons in the Arab Golf Co-operative Council States ๑๙๙๕ (the AGCC Convention) แต่ในกลุ่มประเทศอาเซียนยังไม่ได้มีการจัดทำขึ้นแต่อย่างใด ยกเว้นแต่มีการร่วมมือกันในทางกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากกว่าทางแพ่งและพาณิชย์ ดังจะเห็นได้จากการจัดทำความตกลงกันในกลุ่มประเทศอาเซียนในเรื่องการส่งผู้ร้ายข้ามแดน และมีเพียงฉบับเดียวเท่านั้นที่ได้จัดทำขึ้นระหว่างสมาชิกในกลุ่มอาเซียนในทางกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งและพาณิชย์แต่ยังจำกัดขอบเขตอยู่แต่เฉพาะความร่วมมือในชั้นก่อนศาลมีคำพิพากษาเท่านั้น

อนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในระดับสากล เช่น อนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ค.ศ. ๑๙๗๑ หรือ อนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยความตกลงเลือกศาล ค.ศ. ๒๐๐๕ นั้น ประเทศไทยและกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนยังไม่ได้เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญา แต่อนุสัญญานี้ก็ยังมีทิศทางไม่สอดคล้องกับกับการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจของอาเซียน

ปัจจัยสำคัญที่เป็นอุปสรรคในการประสานความร่วมมือในเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ คือปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างระบบกฎหมายภายในของแต่ละประเทศกลุ่มสมาชิกอาเซียน บางประเทศอยู่ในระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ บางประเทศอยู่ในระบบกฎหมายแบบซีวิลลอว์ ซึ่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อขจัดอุปสรรคดังกล่าว อาเซียนควรใช้เครื่องมือในทางกฎหมายต่างประเทศ เช่น อนุสัญญา มาแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาระหว่างสมาชิกในกลุ่มประเทศอาเซียน ดังเช่น ประเทศกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจยุโรป องค์การนาฬารัฐอเมริกัน (The Organization of American States – OAS) สหภาพยุโรป (European Union-EU)

สำหรับประเทศไทยนั้น แม้ประเทศไทยจะไม่ได้เป็นภาคีในความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับและบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ และไม่มีบทกฎหมายที่มีการบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการยอมรับและบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นการเฉพาะ แต่ก็มิมีบทกฎหมายที่มีการบัญญัติให้ใช้บังคับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศได้ในบางกรณี ดังต่อไปนี้

๑. กรณีความรับผิดชอบทางแพ่งต่อความเสียหายจากมลพิษน้ำมันอันเกิดจากเรือ ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางแพ่งต่อความเสียหายจากมลพิษน้ำมันอันเกิดจากเรือ พ.ศ. ๒๕๖๐

มาตรา ๓๖ ที่บัญญัติไว้ว่า “คำพิพากษาถึงที่สุดเกี่ยวกับความเสียหายจากมลพิษของศาลต่างประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญา ให้ใช้บังคับในประเทศไทยได้ เว้นแต่

- (๑) คำพิพากษานั้นได้มาโดยกลฉ้อฉล
- (๒) จำเลยมิได้รับหมายเรียกโดยชอบและไม่มีโอกาสตามสมควรในการต่อสู้คดี
- (๓) คำพิพากษานั้นขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

กำหนดเวลา เงื่อนไข และวิธีการในการขอให้ศาลบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของศาล

๒. กรณีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของกองทุนของศาลต่างประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญากองทุนตามพระราชบัญญัติการเรียกเงินสมทบเข้ากองทุนระหว่างประเทศเพื่อชดใช้ความเสียหายอันเนื่องมาจากมลพิษน้ำมันอันเกิดจากเรือ พ.ศ. ๒๕๖๐

มาตรา ๓๔ บัญญัติว่า “คำพิพากษาถึงที่สุดเกี่ยวกับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของกองทุนของศาลต่างประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญากองทุน ให้ใช้บังคับในประเทศไทยได้ เว้นแต่

- (๑) คำพิพากษานั้นได้มาโดยกลฉ้อฉล
- (๒) จำเลยมิได้รับหมายเรียกโดยชอบและไม่มีโอกาสตามสมควรในการต่อสู้คดี
- (๓) คำพิพากษานั้นขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

กำหนดเวลา เงื่อนไข และวิธีการในการขอให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ”

ส่วนในทางปฏิบัติของศาล ศาลยุติธรรมเคยให้การรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ก็ต่อเมื่อเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้นำคำพิพากษาดังกล่าวมาฟ้องต่อศาลไทยเป็นคดีขึ้นใหม่ในลักษณะคดี คือ ฟ้องขอให้บังคับชำระหนี้ตามคำพิพากษา โดยอ้างคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นหลักฐานไม่จำเป็นต้องนำพยานหลักฐานแห่งนั้นเดิมมาแสดง เพราะ มิใช่เป็นคดีที่ฟ้องขอให้บังคับตามมูลหนี้เดิม แต่เป็นการฟ้องขอให้บังคับชำระหนี้ตามคำพิพากษา คือ คำพิพากษาฎีกาที่ ๕๘๕/๒๕๖๑ แต่อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาดังกล่าวได้ถูกตัดสินมากกว่า ๙๐ ปี แล้ว ประกอบกับศาลก็ได้พิจารณาแล้วไปถึงประเด็นในเรื่องลักษณะแห่งมูลคดีที่ศาลไทยจะยอมรับ และ/หรือบังคับตามให้ จึงมีปัญหานั้นว่าพิจารณาว่า นอกจากมูลคดีที่เกี่ยวกับหนี้เงินแล้ว คำพิพากษาศาลต่างประเทศที่พิพากษาให้จำเลยกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการ ศาลไทยจะยอมรับ และ/หรือบังคับตามให้หรือไม่

บทวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพปัญหาการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศของอาเซียน

เมื่อพิจารณาจากสภาพปัญหาเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในอาเซียนกรณีปัญหาเรื่องการขัดกันของอำนาจอธิปไตยสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเนื่องจากแต่เดิมที่ผ่านมารัฐจะสามารถใช้อำนาจอธิปไตยได้อย่างสมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ แต่เนื่องจากความจำเป็นในการรวมกลุ่มโดยเฉพาะการรวมกลุ่มของรัฐในภูมิภาคเดียวกันเพื่อผลประโยชน์ในการต่อรองกับภูมิภาคอื่น ๆ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐควรต้องผ่อนคลายความเคร่งครัดในเรื่องการใช้อำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์ลง โดยเฉพาะอำนาจอธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศซึ่งเป็นอำนาจอธิปไตยทางตุลาการ แม้ในทางความเป็นจริงอาจกล่าวได้ว่าประเทศในภูมิภาคนี้ได้ยึดหลักการใช้อำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์เป็นอย่างมากเห็นได้จากการที่อาเซียนได้มีการกำหนดหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน (Non - Interference) ในตราสารสำคัญหลายฉบับ โดยเฉพาะการกำหนดหลักการนี้ในกฎบัตรอาเซียน ข้อ ๒ วรรคสอง (e) และได้ยึดถือเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันจนมีการเรียกวิธีการเหล่านี้ว่าวิธีอาเซียน (Asean Way) นั้น ซึ่งจากการที่หลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในได้ให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตยเป็นลำดับแรก จึงเป็นเรื่องที่ไม่เกินความคาดหมายที่การจัดทำความตกลงพหุภาคี

ของอาเซียนเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศซึ่งเป็นเรื่องของการให้ความร่วมมือในการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตยทางตุลาการนั้นไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร และไม่มีการกำหนดหลักการในเรื่องนี้ในกฎบัตรอาเซียนแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตามแม้ประเทศสมาชิกอาเซียนมิได้ให้ความสำคัญกับการจัดทำความตกลงดังกล่าวนี้อันเนื่องมาจากปัญหาอุปสรรคจากการยึดถือหลักการอำนาจอธิปไตยไว้อย่างเคร่งครัดก็ตาม แต่หากได้พิจารณาจากการรวมกลุ่มของประเทศในยุโรปเป็นสหภาพยุโรป (European Union : EU) ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มในระดับภูมิภาคเช่นเดียวกับประชาคมอาเซียน แต่มีความแตกต่างจากประชาคมอาเซียนเป็นอย่างมากเนื่องจาก EU เป็นองค์การเดียวในขณะนี้ที่มีการยกระดับเป็นองค์การเหนือรัฐ (Supranational Organization) โดยรัฐบาลที่เป็นสมาชิก EU ได้ยอมถ่ายโอนอำนาจอธิปไตยให้แก่องค์การไปเพื่อประโยชน์ในการสร้างระเบียบแบบแผนและกฎหมายขององค์การอย่างเคร่งครัด ในขณะที่อาเซียนมีสถานะเป็นเพียงองค์การระหว่างประเทศในระดับรัฐบาล (Intergovernmental Organization) ที่มีได้มีวัตถุประสงค์ในการถ่ายโอนอำนาจอธิปไตย ฉะนั้น จึงเป็นไปได้เพียงที่รัฐภาคีของอาเซียนจะต้องมีการถ่ายโอนอำนาจอธิปไตยในลักษณะเช่นเดียวกับประเทศในสหภาพยุโรป เพียงแต่ในเรื่องบางเรื่องเพื่อประโยชน์สูงสุดในการรวมกลุ่มเป็นประชาคมจึงมีความจำเป็นอยู่บ้างที่จะต้องผ่อนคลายนหลักการใช้อำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์ลง ในประเด็นนี้จึงเห็นควรให้มีการนำตัวอย่างการรวมกลุ่มระดับภูมิภาคที่มีได้มีลักษณะเป็นองค์การเหนือรัฐ และเป็นองค์การที่ได้มีการจัดทำความตกลงเกี่ยวกับเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศไว้แล้วมาใช้เป็นตัวอย่างในการจัดทำความตกลงพหุภาคีในเรื่องนี้ของกลุ่มประเทศอาเซียน

ส่วนกรณีปัญหาเรื่องความไม่สอดคล้องของระบบกฎหมายของประเทศในภูมิภาคนี้ โดยประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมของสหราชอาณาจักรจะได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมาย Common Law ได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน เมียนมาร์ รวมถึงฟิลิปปินส์ที่แม้ไม่ได้เป็นประเทศอาณานิคมของอังกฤษแต่ก็ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมาย Common Law เช่นกัน ในขณะที่หลายประเทศได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมาย Civil Law ได้แก่ เวียดนาม กัมพูชา ลาว และอินโดนีเซีย ส่วนประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมาย Common Law ในเรื่องของการพิจารณาคดีความด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ก็ตาม

แนวทางในการยอมรับและบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ

แม้กระนั้นจากการที่ประเทศในภูมิภาคนี้มีระบบกฎหมายที่แตกต่างกันก็ได้หมายความว่า จะไม่สามารถจัดทำความตกลงเกี่ยวกับการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศได้ เนื่องจากระหว่างที่รัฐจัดทำความตกลงรัฐสามารถเจรจาเพื่อหยิบยกข้อดีและข้อเสียของกฎหมายทั้งสองระบบที่เคยมีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา โดยต้องมีการพิจารณาทั้งเรื่องแนวคิดพื้นฐาน วิธีการ และเงื่อนไขว่าแต่ละระบบมีข้อดีและข้อเสียเป็นอย่างไร ประกอบกับการนำความตกลงของประเทศที่มีการรวมกลุ่มประเทศในระดับภูมิภาคที่เคยมีการจัดทำขึ้นมาแล้ว หรือการนำความตกลงในระดับสากล หรือแม้กระทั่งการนำความตกลงระดับทวิภาคีที่ยอมรับสามารถนำมาใช้ประกอบการพิจารณาระหว่างการจัดทำความตกลงดังกล่าวนี้ได้ ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำให้ข้อพิพาททางแพ่งและพาณิชย์ระหว่างเอกชนกับเอกชนที่มีลักษณะระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้ได้รับการพิจารณาอย่างสะดวกและเป็นธรรมอันเป็นไปเพื่อตอบสนองในความเป็นประชาคมที่มีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ แรงงาน และเงินทุนได้อย่างเสรีเป็นสำคัญ ซึ่งแนวทางในการยอมรับและบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศอาจดำเนินการได้ ๓ วิธี คือ

๑. การเข้าเป็นภาคีในความตกลงระหว่างประเทศที่มีการกำหนดในเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในระหว่างรัฐภาคีไว้

เช่น อนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของต่างประเทศ ค.ศ. ๑๙๗๑ และอนุสัญญาแห่งกรุงเฮกว่าด้วยความตกลงเลือกศาล ค.ศ. ๒๐๐๕ เนื่องจากการเข้าเป็นภาคีในความตกลงระหว่างประเทศระดับสากล ย่อมเป็นการขยายพื้นที่ไปถึงประเทศสมาชิกในอาเซียน หากประเทศสมาชิกในอาเซียนเป็นภาคีของความตกลงระหว่างประเทศดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามแนวทางนี้ยังมีข้อจำกัดในแง่ที่ว่ากรณีนี้จะครอบคลุมเฉพาะบางประเทศที่เป็นภาคีตามความตกลงระหว่างประเทศนั้นเท่านั้น โดยไม่ครอบคลุมทุกประเทศสมาชิกในประเทศอาเซียน

๒. การจัดทำเป็นความตกลงในระดับทวิภาคีระหว่างประเทศสมาชิกในอาเซียน เนื่องจากการจัดทำความตกลงระหว่าง ๒ รัฐ ทำให้การกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในความร่วมมือเป็นไปได้ง่าย แต่อย่างไรก็ตามก็อาจก่อให้เกิดความแตกต่างของหลักเกณฑ์ในความร่วมมือแต่ละฉบับ ซึ่งส่งผลให้เกิดความไม่สอดคล้องกันของหลักปฏิบัติในภูมิภาคได้

๓. การจัดทำความตกลงพหุภาคีในระดับภูมิภาคของอาเซียน ในเรื่องการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ การจัดทำเป็นความตกลงในระดับภูมิภาค มีข้อดี คือ สามารถดำเนินการประสานความร่วมมือให้เป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทในภูมิภาคได้ แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของการขับเคลื่อนกลไกความร่วมมือดังกล่าว เนื่องจากอาเซียนเน้นในหลักการเรื่องการเมืองไม่แทรกแซงกิจการภายใน ซึ่งรัฐทุกรัฐมีอำนาจอธิปไตยในทางตุลาการของตนเอง การที่รัฐจะยินยอมในการสละอำนาจอธิปไตยบางส่วนจึงเป็นไปได้ยาก

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากประเด็นปัญหาทั้งในเรื่องการขัดกันของอำนาจอธิปไตยทางตุลาการและปัญหาในเรื่องความไม่สอดคล้องของระบบกฎหมาย จะเห็นได้ว่าปัญหาดังกล่าวเป็นอุปสรรคในการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ของกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นอย่างมาก ซึ่งการที่จะจัดอุปสรรคดังกล่าวได้ก็ต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมือในการผลักดันของประเทศในกลุ่มอาเซียนในการจัดทำความตกลงพหุภาคีในระดับภูมิภาคของอาเซียนเป็นสำคัญ แม้แนวทางในการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาต่างประเทศที่มีผลบังคับใช้ในทางระหว่างประเทศได้นั้นจะมีทั้งการจัดทำความตกลงระหว่างประเทศที่มีการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในระดับสากล และการจัดทำความตกลงที่มีการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในระดับทวิภาคีก็ตาม แต่แนวทางทั้งสองกรณีข้างต้นก็มีข้อจำกัดและมีได้เป็นไปเพื่อตอบโจทย์ในการมีสถานะเป็นประชาคมของอาเซียนแต่อย่างใด ฉะนั้น การจัดทำความตกลงพหุภาคีในระดับภูมิภาคของอาเซียนจึงน่าจะเป็นแนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการแก้ไขปัญหาในเรื่องดังกล่าวนี้ โดยการจัดทำความตกลงดังกล่าวอาจจะระบุให้มีการใช้บังคับในเฉพาะบางกรณีที่เป็นเรื่องสำคัญและเป็นประโยชน์ เช่น เรื่องทางแพ่งหรือการค้า ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเป็นเอกภาพและความสอดคล้องกันของหลักปฏิบัติและความร่วมมือกันในภูมิภาค

สำหรับประเทศไทย ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายภายในของประเทศไทย ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการออกเป็นพระราชบัญญัติที่ว่าด้วยการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ หรือการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งให้ครอบคลุมถึงเรื่องของการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาล

ต่างประเทศ หรือการขยายขอบเขตของพระราชบัญญัติว่าด้วยการชดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. ๒๔๘๑ ให้ครอบคลุมถึงเรื่องของการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ

บรรณานุกรม

หนังสือ

อานนท์ ศรีบุญโรจน์. (๒๕๕๖). คำพิพากษาของศาลในกลุ่มประเทศอาเซียน จะมีผลในอีกประเทศหนึ่งหรือไม่ ?
กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

วิทยานิพนธ์

อานนท์ ศรีบุญโรจน์. (๒๕๕๔). การรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียน (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะนิติศาสตร์, สาขากฎหมายระหว่างประเทศ.

บทความ

อเนก ช่วยนี้ก, (๒๕๕๗). การรับรองและการบังคับตามคำพิพากษาของศาลในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี